

ГЕРАСЬ
СОКОЛЕНКО

ТВОРИ
ПОЕТА
НЕВІДОМОЇ ДОЛІ

АДУК — ООЧСУ

ГЕРАСЬ

СОКОЛЕНКО

КАРПАТИ

О, яка красна ця земля!
Туман понад зорею.
„Розбійник“ Довбуш тут гуляв
З ватагою своєю.

Через каміння навмання
Пливають у яр джерела,
І про звияжця гомонять
І снять гуцульські села.

На гори падає весна,
Мов птиця, незборима,
І між смереками сосна
Кадить янтарним димом.

Забута пісня з полонин
Зривається на кручі,
І Черемоша сірий плин
У клетоті могучім

Шумить — і крила розгорта
І п'є зелену брагу,
Щоб по-новому привітать
„Розбійницьку“ ватагу.

10. XI. 1944 р.

Друкується з оригіналу, пересланого поетом до Берліну, з датою 10. XI.
1944 р. — останній лист від Герася Соколенка.

Буде в серці проза моя у криниці,
Там ні слава про це не скажи.
Вид портретами любимої матері
Судночки село ніг просишу.
Враждаю дитинства кривинною
Вампирську дилану весну,
І від світом красиння досвітнього
Не хвиляну досну.

3. IV. 64

Зразок рукопису Герася Соколенка

Нью-Йорк-Філадельфія, 1981

HERAS SOKOLENKO

(1921 — 1945?)

Ukrainian

Упорядкував Л. Полтава

Обкладинка Ю. Кульчицького

ЖИТТЄПИС ГЕРАСЯ СОКОЛЕНКА

Доводиться з прикрістю зазначити, що точні біографічні дані — відсутні. Однак, із листування Герася Соколенка під час Другої світової війни з письменником Уласом Самчуком та поетом Л. Полтавою можна встановити наступне:

Герась Соколенко народився на Проскурівщині, себто на підсоветській частині Волині, в так зв. Укр. ССР. Часто перебував у м. Шепетівці.

Рік народження згодом 1921. На світліні, надісланій в 1943 або 1944 р. в Берлін, Герась Соколенко виглядав юнаком, з бистрими розумними очима, кучерявим волоссям, гоструватим підборіддям. В одному з листів до Л. Полтави він писав „Ровесникові пера“. Як про юнака, згадує У. Самчук про Герася Соколенка та його приятеля-поета Миколу Болкуна у книжці спогадів під наг. „На білому коні“ (1972 р., Вінніпег), в описі Рівного в 1941-42 рр. та зустрічей із Герасем Соколенком: „Побули в Рівному і відійшли на схід“, — пише У. Самчук, стор. 220. Потім прийшов лист із Шепетівки, напередодні нового, 1942 року.

Влітку 1942 р. був заарештований німцями-фашистами, сидів у Шепетівській в'язниці. У. Самчук робив заходи для його звільнення, через „Дойче Пресс Дінст“, до якої тоді належав. Треба припускати, що ці заходи допомогли. Без сумніву, Г. Соколенко знав когось із Похідних Груп ОУН.

Вдруге з'явився Герась у Рівному серед незвичайних обставин: німці везли його на примусову працю кудись на Захід, імовірно в Німеччину, де вже були табори „ОСТ-Арбайтерів“ („Робітників зі Сходу“, у категорію яких входили українці зі схід. частини України, там зв. Райхскомісаріату „Україне“, білоруси, росіяни й люди ін. національностей із здобутих теренів ССРСР). Кілька хлопців прорізали дошки в помості вагону і втекли на волю, між ними й Герась Соколенко.

Був у Рівному і втретє, точно не відомо, за яких обставин. Не застав там свого знайомого і опікуна, редактора часопису „Волинь“ Уласа Самчука, який виїздив по справах. Очевидно, Г. Соколенка зловили гестапівці.

У 1943 р. був запроторений до таборів „ОСТ“ і перебував у Шопеніц, Сілезія, де працював під наглядом варти у цегельні. Жив у гуртожитку-бараці.

До У. Самчука писав із Шопеніц листи: остання його листівка, надіслана до Рівного, датована 23. VIII. 1943 р.

У названій книжці спогадів У. Самчук ще згадує (стор. 221): „Пізніше, вже на еміграції, я мав ще відомості про нього з того самого табору, але з приходом советів слід за ним зник“.

Л. Полтава листувався з Г. Соколенком у 1943 і 1944 рр. Спершу листи приходили до табору „ОСТ-Арбайтерів“ у Берліні (при Бессемерштрассе, на Юнгфернгайде), останні через Гетьмана бл. п. Павла Скоропадського, з короткими вітками, і то часто зцензурованими темним чорнилом, у більшості ж із його новими віршами. На початку листи надходили із табору в Шопеніц, потім з іншого, назва якого забулась, але все ще із Сілезії.

Останній лист, із поезіями „Карпати“ і „Рум'яним шовком“, переписаними на друкарській машинці, з допискою чорнилом від руки: „Дорогому Л. Полтаві від всіма забутого Г. Соколенка на згадку“, був датований 10. XI. 1944 року.

Розшуки Герася Соколенка з рамени Асоціації Діячів Української Культури, АДУК, серед списків підсоветських авторів по Другій світовій війні, біографій і збірок поезій в окупованій Україні (УСРСР) не дали позитивних вислідів.

В одному з творів Герася Соколенко писав про те, що мати довідається: її син, поет — „взяв меча і пішов у повстанці“.

Не знаємо його дальшої долі: можливо він прорвався до героїчної УПА і там загинув, а можливо загинув від руки фашистів або комуністів, на 24 чи 25-му році життя.

Українська національна література і культура зазнали ще однієї, великої жертви, бо ми втратили в особі Герася Соколенка щирий ліричний талант, патріота-соборника, поета-романтика, який ще таким молодим все таки встиг сказати своє, нове слово в українській національній поезії.

Віталій Лехтер

Г Е Р А С Ь   С О К О Л Е Н К О

ВІЧНІСТЬ

Над Свितязем лопоче сніг,
Неначе прапор білий,
Земля здається, і до ніг
Зелені крони хилить.

А там — весна і літо знов,
Вже й осені печаті...
І вже, дивись, надходить знов
Цей вічності початок.

1938 р.

МАТЕРІ

Прилетить на коні уночі,
Щоб забрати останнього сина.
Забринять ніжнотонно мечі
І зідхне у сльозах Україна.

Ти заплачеш. Ти будеш просить,
Та ніхто не розважить у тузі:
Він піде, твій улюблений син,
У яру його ждатимуть друзі.

Опадатимуть зорі з небес
У провалля бездонне і сине,
І шпурлятиме міддю берез
Понад кручами вітер осінній.

І коли жар огнистих ракет
Зацвіте над перонами станцій,
Ти узнаєш, що син твій, поет,
Взяв меча і пішов у повстанці.

НА СВІТАНКУ

На світанку білий дим,
Зводиться над кручами,
І гримочуть поїзди
Зміями гримучими.

Грають іскри з-під колес
Зорями грайливими.
Молоко струнких берез
І туман над нивами.

В небі заграва росте,
Розкидає полум'я,
Тільки вітер із пустель
І один над полем я.

Тільки спогадів сліди
Про братів замучених.
Поїзди і поїзди
І туман над кручами.

1941*

---

*) Друкується з відбитки із невідомого українського видання за кордоном, якого не можна по витинці встановити.

БАЛЯДА ПРО ТРИСТА МЕЧІВ

Поема

Скільки днів пропливло
І ночей.
Скільки сліз
Із блакитних очей.

В небі косим серпом
Молодик.
І встає 18-й рік.
Віє січень.
Снігів океан.
Незабаром світання.
Туман...

А з туману,
Що з п'ятьми тече,
Юний лицар встає
Із мечем.
Його клич пробива
Далечінь,
І підноситься
Триста мечів.
Триста гострих мечів
У руках,
А над ними
Простреляний стяг.
Він горить,
Він розносить пожар.
Та круг нього
Збіговише хмар.

Це синів
Батьківщина зове.
Чорна туга від сходу
Пливе.
Її ім'я страшне —
„Большевик“
І встає 18-й рік.

Віє січень.
Снігів океан.
Незабаром світання.
Туман...
А з туману,
Що з пільми тече,
Юний лицар встає
Із мечем.
Грізний клич пробива
Далечінь,
І підноситься
Триста мечів,

Це виходить
Загін юнаків
Проти диких
Московських полків
І вмирає
В нерівнім бою
За народ і вітчизну
Свою.
За степи
І за шелест дїбров
На світанку проллялася
Кров,
Що у пам'яті
Житиме вік.

І встає 18-й рік.
Віє січень.
Снігів океан.
Зарум'янене небо.
Туман...
А з туману,
Що струменем б'є
Юний лицар з могили
Встає.
Його клич
Потрясає віки.
І з могили встають
Юнаки.
Вони зір повертають
На схід.
І крокують
Рядами в похід.
Голубими просторами
Йдуть
У далеку
Тернисту путь.
Йдуть
І пісню несуть на устах,
І хвилюється море
Повстань.

Буде бій грозовий.
Чую зов —
Це на подвиг
Зове їхня кров!

VII. 1941

Автор „Баляди“, юний поет Герась Соколенко, виростав в Україні під більшовиками, а коли в червні 1941 року почалася німецько-більшовицька війна, перед ним станула візія незабутнього 1918 року, — року оновлення

ПОВИСЛИ НАД ТУМАНАМИ...

...Повисли над туманами
Троянди голубі,
І пісня над курганами
Ударила крилом,
І скачуть коні змилені,
Ой, скачуть напролом,

Долиною широкою
Підкови цок та цок,
І славою жорстокою
Вінчається Земля,

Встає горніст опівночі
І кличе: у поля!

1942 р.

ЛІТО 1941 РОКУ

(Похідним Г.)

Нового літа сиві коні
Вже пролітають в даліні.
Беру, мов квіти, у долоні
Твою любов, твої пісні.

Встає від Києва до Львова
У золоті тисячоліть
І Володимира Обнова,
І Гетьмана залізна мідь.

Не знаю я, що доля стеле,
Та хай не смерть і не відчай:
Вже прокидається мій Велет —
Мій Український Рідний Край!

Поділля

волі й державности України та жертвовного бою за неї українських юнаків під Крутами. Ожрилений сподіваннями своєї боротьби й волі Батьківщини, надхненно проспівав-створив свою поезію про триста юнаків і триста мечів, що підносяться-встають з Крутянської могили та зовуть-кличуть до нового подвигу й нового бою за Волю.

Трагічна доля судилася талановитому поетові: нові окупанти України, німці-гітлерівці вивезли юнака разом з тисячами української молоді на примусові роботи до Німеччини. Деякий час юний поет надсилав до українських журналів свої поезії, але згодом, під кінець війни, замовк.

(Примітка Ред. „Крилатих“, ч. 12. 1967 р.)

„Літо 1941 року“ — виразна присвята Похідним Групам ОУН. Від тих друзів Г. Соколенко дістав твори Д. Донцова, поезії Л. Мосендза, Є. Маланюка. Згодом — до примусового вивезення німцями — поет одержував українські книжки від У. Самчука з Рівного, періодику зі Львова.

КОЛИСКОВА ПІСНЯ

Сонечко ясененьке,
Сонечко теплесеньке
Спать пішло у гай.
Спи, мое малесеньке,
Спи, мое ріднесеньке —
Баю, баю, бай...

Нічка сипле зіроньки
І встає з-за гіроньки
Місяць золотий.
Я весь час не спатиму,
Тебе колихатиму,
Сину мій малий.

Батько твій за горами
Б'ється з лютим ворогом,
Захищає край.
Ти ж не плач, малюсеньке,
Спи, мое гарнюсеньке —
Баю, баю, бай.

(„Малі друзі“, Краків-Львів, ч. 7-8, 1944)

ВОЛИНЬ

Палає день весняний
Над маривом долин.
Вже новими піснями
Звучить моя Волинь.

Вже квітка і билінка
Прокинулись від сну.
І Леся Українка
Співає про весну.

Іде вона лугами
В зеленому плащі.
Шумлять над берегами
Берези і куші.

За нею, між потоків,
Що розлила ріка,
Гримлять залізні кроки
Уласа Самчука.

В лісах, в степах безкраїх,
У селах чарівних,
Бадьорий спів лунає
Повстанців молодих.

Встають вони з туману
Як молодість моя,
За ними йду рум'яний
Такий тривожний я.

Іду, іду в загравах
По огнених путях, —
Закоханий у трави,
У грози і в життя.

У 1960-х рр. композитор Василь Овчаренко написав до цих слів у Маямі чарівну колискову пісню.

Шумлять крильми у лузі
Озера золоті.
І недруги і друзі
Стрічаються в путі.

Палає день весняний
Над маривом долин.
Вже новими піснями
Звучить моя Волинь.

(„Дорога“, 1942)

ДОБА

Душа горить новою ерою,
Західній ритм у ній росте.

З-за гір блакитна кавалерія
Летить, грохочучи, у степ.

Окутавшись у сине мариво,
Тремить від жаху далечінь.

А навкруги цвітуть пожарами
Вогні палаючих мечів.

Крилаті коні чешуть гривами
І мчить на віжках вітрогрань,

Холодний піт з них пада зливами
На землю, стомлену від ран.

І зорі-іскри під копитами
Злітають, дзвонячи, в імлу.

І аж за горами розритими
Я чую відгук грізних лун.

Душа горить новою ерою,
Західній ритм у ній росте:

Вперед, блакитна кавалерія,
Тебе чекає спраглий степ!

(„Дорога“, ч. 1, 1943)

ГИМН МОЛОДИХ ПОЕТІВ

Ми поети з далеких провінцій,
Над знаменами сонце несем.
В наших грудях любови по-вінця
І по-вінця бадьорих пісень.

Що нам Бальмонт і що нам Тичина?
Ми не ніжні, — ми буйні, лихі.
Перед нами в диму Батьківщина
І покриті імлою шляхи.

Перед нами непройдена вічність
І повалені в прірву мости.
Ми закохані в гори величні,
Над якими лиш бурям цвісти!

Ми закохані в музику грізну
Маршів бою і в громи пісень.
Наша юність палка й огнебризна
Над знаменами сонце несе!

(„Дорога“, ч. 2, 1943)

ПРИСВЯТА *

Бояни співають славу,
А вітер несе її
На Київ, Херсон, Полтаву,
Далеко, в заморські краї...
Ей ви! Відчиняйте двері ці
Революційним вітрам:
Америка — Америці, а Україна нам!

1942 р.

---

*) Поезію „Присвята“ надіслав Герась Соколенко для публікації у журналі „Дозвілля“, що виходив у Берліні в 1943 році. Редактор „Дозвілля“ Спиридон Довгаль (сотник Армії УНР) відмовився цей твір надрукувати, з огляду на нацистську цензуру. Поезію „Присвята“ переписала з оригіналу п-а Надія Іскра і так твір зберігся. Оригінал та багато ін. матеріалів пропали у м. Гальбе.

„Присвята“ — це акростих. Коли прочитати згори вниз перші літери кожного рядка, тоді стане зрозумілим наголовок і суть цієї поезії: **Еандерс**.

ДИВЛЮСЬ НА КУЧЕРІ ТВОЇ...

Дивлюсь на кучері твої
І чую днів крилатих подув;
Зелене полум'я гаїв
Зелений жар зсипає в воду.

І я ввесь тану в шумі трав,
Тебе чекаючи над морем.
Із неба сонце хтось зірвав
І порубав його на зорі...

Осіла курява доріг
На грані веж і на руїни,
І ти виходиш за поріг,
Щоб слухать гомін України.

У серці біль і солов'ї —
Душа горить твоїм приходом,
Зелене полум'я гаїв
Зелений жар зсипає в воду...

(„Дорога“, ч. 8-9, 1943)

* * *

Цілую молодість свою
І серце голубом воркоче.
Блакитне озеро в гаю
Безжурно спить в обіймах ночі,
Цілую молодість свою.

Зоря у трави запліта
Косинки огневі і ніжні.
І квітнуть піснею уста
Неначе вишня білосніжна,
Зоря над гаєм розцвіта.

Над сонним берегом снують
Рожевих мрій крилаті зграї,
Всю ніч над озером стою —
Горю вогнем і не згораю.
Цілую молодість свою.

(„Дорога“, травень, 1943)

ПОДІЛЛЯ

Коли неначе білим шарфом
Покриє яблуні весна,
Тоді наструнить вітер арфу
І бризне пісня голосна.

Тоді серця для нас окрилить
Любов, і там, де явори,
Замають лебедів вітрила,
Немов казкові прапори.

Небесний дах осипле жаром
Зорі палаюча рука,
І захитаються над яром
Рожеві крила вітряка.

Діди на втопаній дорозі
Плуги у поле повезуть,
І я, забувши дальню осінь,
Тебе чекатиму внизу.

І прийдеш ти у час дозвілля
І зашумить вночі ріка;
І знов устане над Поділлям
Забута тінь Кармелюка.

(„Дорога“, листопад 1943)

НЕБОЗВІД РОЗКРИВ ФІРАНКУ ...

Небозвід розкрив фіранку
Над блакиттю гір.
Та ідеш в обійми ранку
У зелений бір.

Вітер косу розвіває,
Навіває сон.
Сонце білкою стрибає
По стволах сосон.

Трави хвиляться шовково,
Гомонить струмок.
Я зірву мов квітку слово
І сплету вінок.

Мить і — голос мій роздасться
В слід твоєї ході:
Ми родилися для щастя,
Хоч зросли в нужді.

(З рукопису) 1943 р.

* * *

Л. Полтаві

Згадаєш землю дорогу,
Село загорнене в серпанок,
Заграє сонце на снігу
І забринить над степом ранок.

За місто вийдеш. Сам-на-сам.
В п'яних вітрів позичиш тему
І прочитаєш небесам
Ще ненаписану поему.

31. 3 1944
(Друкується з рукопису)

ЧОРНОМОРСЬКА ПОЕМА

1. КАПІТАН КОРАБЛЯ

Зацвітуть угорі альбатроси
Сивим помахом бронзових крил
І прославлену пісню матроси
Понесуть на полотнах вітрил.
Хвилі вдарять все чаще і чаще,
Розколишуть на морі туман,
І кусатиме губи від щастя
Синьоокий стрункий капітан.
Зброя, вмита промінням блискучим,
Повертатиме жерла на Схід,
І всміхнешся ласкаво із кручі
Ти, рукою махаючи вслід.
І, втираючи радісні сльози,
Не забудеш, як з палом чуття
На борту поклялися матроси
Полягти в боротьбі за життя.

2. КАПІТАН КОРАБЛЯ

Я не перший співаю про зорі,
Не останній несу їм хвалу.
Б'є у берег розбурхане море,
Розбиває гранітну скалу,
Над руїнами крик альбатросів,
Під руїнами стогне земля:
Тут колись непокірних матросів
Розстріляв капітан корабля.

Це було у двадцятому році,
Біля цих голубих берегів.
Насідали на кожному кроці,
Не позбутись ніяк ворогів.

Було море тоді, як сьогодні,
Розливаючись, наче вино,
Проковтнуло у чорну безодню
Непокірних матросів воно.

Через хвилі білопінні —
Сивину —
Корабель наш грізний лине
В далину.
Не страшні йому бурани,
Шторм і шквал.
Чуєм ми, як кличе рано
Нас сигнал.
І на палубу виходим
Всі ураз.
Хай встають бурхливі води
Проти нас.
Ми пройдемо через море —
Океан.
Нас веде вперед суворий
Капітан.
Він вдивляється у далі
Голубі.
Б'є у борт в шаленім шалі
Шторм-прибій.
Десь у небі, небі синім
Чайки лет.
Корабель наш грізний лине
Уперед.
Він проходить через море —
Океан,
І веде його суворий
Капітан.

(„Дозвілля“, Берлін, 1943 або 1944 р.)

* * *

Рум'яним шовком на дубах
Повисла осінь золотканна,
І знову кофта голуба
Мені ввижається в туманах.

І знову верби через став
До мене віти простягають,
І не ціловані уста
Всю ніч трояндами палають.

Всю ніч брентіння голосів
Ловлю із шелестом акацій,
І так приємно, що усі
В цю мить послули у бараці.

І так приємно, що один
Чекаю в темряві світання
І в тиші розових хвилин
Тремчу від щастя і кохання.

Публікується з машинописного оригіналу, пересланого Герасем Соколенком до Берліну в 1944 році з Шопеніц, Сілезія (Шлезьк).

* * *

Синь очей під шовковими віями,
Нижний смуток відбивсь на лиці.
Я не піду гуляти з повіями
Хідниками чужих вулиців.

Не схилюсь в ресторані над склянкою,
Заливаючи біль у душі,
І вікна не завішу фіранкою,
Щоб тобі прочитати вірші.

Буде в серці гроза мов у кратері,
Та ні слова про це не скажу.
Над портретом любимої матері
Одинокий всю ніч просижу.

Нагадаю дитинства привітного
Неповторну далеку весну,
І під сяйвом проміння досвітнього
На хвилину засну.

**3. 3. 1944. На чужині
(Друкується з рукопису)**

* * *

До гір причалюють вітри
З країв задумано-далеких,
І мов згасаючі костри
Кадять живицею смереки.

Ввесь край у розовій імлі.
В обіймах хмар зігтає небо,
І гнівний Довбуш на скалі
Зове „розбійників“ до себе.

**7. 3. 1944
(Друкується з рукопису)**

ГЕРАСЬ СОКОЛЕНКО — НЕВІДОМИЙ ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ

(Із спогадів упорядника)

У 1943 р. в Берліні автор цих рядків несподівано одержав листа із Сілезії (Шлезьку) в Німеччині. Лист був тим несподіваніший, що зумів перейти десятки перепон, нормальних за ненормального воєнного часу, і потрапити в „ОСТ“-табір на Бессемер-штрассе, обгороджений колючим дротом, такий, куди й нога чужого пса не могла ступити (спочатку, бо потім ми навчилися виходити і з ще гірших таборів вночі на збомбардовані вокзали чи магазини).

Гарним, спокійним почерком, не традиційним советським фіолетовим, а темним чорнилом, писав до свого „ровесника по перу, хоч особисто не відомого мені брата“ юнак із Волині ГЕРАСЬ СОКОЛЕНКО. Тоді він також перебував у якомусь таборі, чи „Ост“ чи „Західні робітників“ — не знаю, бо згадував він лише про нужденне барачне життя. Але своїм національно-політичним кредо Герась Соколенко мене захопив і полонив, пишучи відверто, без оглядань на цензуру, що жодного кольору багнети не можуть уже перемогти національної України. Наскільки ще пригадую, запитував, чи не голодую та про інші побутові справи.

Думаю, що мою злочасну адресу подали поетові співробітники журналу для молоді „Дорога“, куди я послав декілька віршів і в якому, мабуть, ще раніше друкувався Г. Соколенко. Я швидко відповів йому, але десь через два місяці одержав листа — свого ж таки — назад, з допискою, що такого немає. Не минуло й кількох днів, як від Герася прийшло декілька листів відразу: у одному з них була пропозиція: обмінюватись творами, а в іншому — декілька ліричних творів. Так ми обмінялись кількома листами. Очевидно, у своїх листах я висловлював радість із приводу кожного його нового твору, радість відкриття справжнього українського ліричного поета (молодого ж тоді, може 20-річного, свого ровесника).

Наступного року, перебуваючи вже в іншому таборі й під іншим прізвищем, я крадькома відвідав один з попередніх таборів, і там

здивовані моєю появою земляки з Полтавщини передали ще декілька листів від Герася, а в них було знову декілька поезій, писаних від руки. Між ними „До гір причаляють вітри“, „Синь очей“ та ще один, з присвятою. Їх удалось зберегти до кінця війни.

Під кінець 1944 р. в руїнах Берліну знайшов мене ще один лист від Герася Соколенка (на приватному помешканні с. п. Гетьмана П. Скоропадського). Листа передали з допискою-вимогою: втікати з Берліну на південь, до Баварії, та із сотнею нім. марок на дорогу. Цього разу Герась писав на друкарській машині, із збитим шрифтом — і той шрифт дивно збігається з писаними на машині проклямаціями УПА до населення. Вірніше, то був не лист, а два вірші: „Карпати“ і без заголовку, з початковою строфою „Рум'яним шовком на дубах“ — про осінь, про барак, який заснув і про молодого поета, закоханого в невідому українку. Вгорі — дописка блакитним чорнилом: „Дорогому Л. Полтаві від усіма забутого Г. Соколенка на згадку. 10. XI. 1944“.

Мій щоденник, розпочатий ще в Україні в 1936 р. (український), декілька віршів Г. Соколенка, листи, „Кобзар“ Т. Шевченка, „Мойсей“ І. Франка та ще декілька збірок, 16 листів М. Рильського, томик — дивним-дивом потрапив він до рук — єдиноділімського поета Тютчева, кілька карток здому, прядивко волосся з голівки сестри, майже всі мої писання та інше — все це згоріло в бараці десь біля Юнгфернгайде, в Берліні, куди мабуть безпосередньо влучила літунська бомба (ми сиділи у рівчаку). Потім після праці я ще декілька вечорів підряд розгрібав руками — хтось дістав потім лопату — те місце, де був барак, доки німецький офіцер загрозив, що коли я „фарікт“ — то мене скоро „вилікують“...

Лише кілька родинних світлин, декілька віршів Герася Соколенка та десятки моїх віршів збереглися в бічній кишені, бо їх носив завжди з собою. В домі с. п. Гетьмана Скоропадського збереглися два альбоми різних віршів, які витинав у таборі, з преси, що надходила, чи з тієї, що купував на Александер-пляц. З тим скарбом, сорочкою на зміну та нашвидку підробленими друзями паперами „Втікача із Східних земель, зайнятих советами“, я подався з Берліну, лаючи долю не

так за пережите в Берліні, як за втрату найдорожчого — від вибуху бомби, призначеної для нашого ж рятунку.

Коли після блукань у Відні із Л. Лиманом та І. Манилом і спостережень, як сунула на Європу „Сибір неісходима“, автор спогаду опинився у Регензбурзі, а потім Авгсбурзі й Мюнхені, — ніде й ніхто не міг бодай щось сказати про долю Герася Соколенка; дехто з людей пера про нього й не чув, що не було дивницею в заверюсі війни.

Декілька віршів Герася Соколенка я переписав і так вони були надруковані в кількох закордонних виданнях: головне ж гроно зберігав, щоб видати збірку його творів. Очевидно, всюди натикався на фінансові труднощі...

До різних труднощів долучувався ще один сумнів, висловлюваний Ольгою Лубською: не знаємо, що сталося з тоді таким молодим поетом — а що, коли він по той бік світу? Відтоді минуло вже понад двадцять років, і я ніколи не зустрів його прізвища в будь-якому советському виданні. Вже декілька разів у підсоветській українській пресі публіковано вірші молодих поетів українського і російського роду, які загинули від руки гітлерівців (дуже сумніваюсь, що всі вони були за „власть советов“). У київській „Літературній Україні“ з 13 липня 1964 р. був їх цілий список — талановитої, зарано згубленої зі світу молоді, збитої з Шевченківського шляху московським терором, або ж перелицьованої посмертно більшовиками: П. Артеменко, Л. Левицький, В. Булаєнко та інші. Але між ними немає — і не могло бути — нашого Герася Соколенка.

Вроджений поет, він не міг би мовчати, особливо в період, коли в УССР коротко друкувались іноді навіть твори тих, які були по цей бік під час гітлерівської окупації України. Зміна прізвища чи псевдоніму?.. — його стиль, його свіжий голос лірика-романтика легко було б пізнати під будь-яким прізвищем. Після Володимира Сосюри (раннього періоду) — це був другий, Богом обдарований, український лірик, якому лише в найкращих віршах дорівнював передчасно згаслий поет-лірик Михайло Ситник.

Вже після написання цих рядків надійшов лист із Канади від ре-

дактора дитячих і юнацьких видань в Західній Україні („Малі друзі“) і за кордоном, Богдана Гошовського — відгук на запит, чи не має він якихось даних про Герася Соколенка і його долю. Впарі з листом, ред. Б. Гошовський прислав декілька поезій Г. Соколенка (з них 5 мені не відомих, в тому числі чудова „Баллада“ типу поеми, із згадкою про Крути). Ті поезії були друковані в журналі „Дорога“ і охоплюють період від 1942 до серпня 1944 року. Надіслано і „Колискову пісню“, з якої, як і з інших поезій та натяку в передостанньому листі і шрифту машинки останнього листа — можна було б прийти до висновку, що Герась Соколенко був пов'язаний з легендарною Українською Повстанською Армією. Якщо ж це припущення — помилка, то вона більш формальна: у ті жорстокі роки розпинання й катування нашої Матері-України мало хто з поетів із молоді говорив про це так відверто і з таким великим серцем, як цей визначний і досі майже невідомий поет.

У листі, датованому 3. XII. 1962 р., ред. Б. Гошовський, між іншим, писав з Канади до Нью-Йорку:

„Пишу, бо саме віднайшов поезії Герася Соколенка. Чи він з Волині, з Рівного? Повинен знати його У. Самчук — я до нього написав, бо виходить, що вони — знайомі. Отож, маю такі його твори: „Волинь“, „Доба“, „Баллада“, „Гимн молодих поетів“, „Цілую молодість свою“, „Дивлюсь на кучері...“, „Поділля“ — себто з „Колисковою“ це разом 8 поезій... Він пише про Рідну Волинь, і слав він зразу свої поезії з Рівного, — можна думати, що це його вужча батьківщина... Думаю, що друкувався він і в рівенській газеті за ред. У. Самчука“.

На жаль, великий романіст не відгукнувся на запити АДУК-у.

На закінчення — подаю стислу редакційну статтю зі згаданого молодечого журналу „Дорога“, що виходив під час Другої світової війни, гуртуючи поетичну молодь та всіляко оминаючи гітлерівських цензорів. Витинку редакційної під назвою „Молоді поети“ я зберіг у одному із згадуваних вище альбомів поезій, витягів з різних видань під час війни, щоб і вони не загинули, як загинув дехто з їх авторів — фізично чи, згодом, на чужому хлібі — духово. На

жаль, не позначив року, але був це 1943 або ж початок 1944 року. Ось передрук уривку з тієї статті:

„МОЛОДІ ПОЕТИ

Сьогодні слово відіграє особливу роллю. Творчість поетів — маємо на гадці нашу поетичну традицію, — мало коли відзивалася так глибоко в серцях сьогочасних читачів, як тепер. В часі великих переломів, великих історичних заверюх, як та, що її тепер переживаємо, загострюється зацікавлення поетичним словом, що є висловником глибоких поривів і бажань всенародної душі. Отак бачимо, як українська поезія в особах своїх чільних творців яскраво віддзеркалює свою добу та подає свій голос і за майбутнє. І саме в цей час нас цікавить теж справа: як представляється наймолодший поетичний фронт — фронт початківців у поезії, і тих, що вже вийшли з перших спроб і починають себе виявляти як талановита літературна молодь?

„Дорога“ від початку свого існування завжди звертала увагу на молоду творчість. Читачі нашого журналу мали вже змогу зазнайомитися з писанням молодих і наймолодших — на сторінках „Дороги“ і інших журналів, як „Наші Дні“. З поезії друкувала „Дорога“ вже таких молодих авторів, як Л. Полтава, В. Скорупський, М. Дяченко, Г. Соколенко, М. Волощук, Г. Луків, І. Бочко, В. Селянська, Ю. Чапля і інші — тепер друкуємо і деякі нові імена — П. Карпенка-Криницю.

Це ті молоді автори, що з них деякі вже мають за собою немалу скількість друкованих поезій і встигли звернути на себе увагу літературної критики, ось як Полтава, Скорупський, Дяченко і Соколенко. Але вони вже й мають за собою роки впертої праці над поетичним словом. Саме над словом. Проблема засвоєння собі поетичного ремесла — найважливіша проблема для молодого поета, бо — тільки засвоївши собі бездоганно таємниці форми, можна пориватися до справжньої творчості і ставати висловником ідей, які хвилюють сьогочасність.

Тимчасом у нас т. зв. літературне оточення ще дуже слабке, немає найважливішого — університету з філософічними факультетами...

Отак молодому авторові залишається сьогодні покищо одне: вчитись на творчості наших клясиків, на творчості сьогочасних визначних поетів, стежити за їх творчістю, за їх формальними засобами та намагатися бодай у ділянці техніки їм дорівняти.

Започатковуючи в листопадовому числі „Дороги“ окрему поетичну сторінку молодих, закликаємо до співпраці всіх молодих авторів — тих, які ставляться поважно до літературної творчості.

Редакція“.

У редакційній журналу „Дорога“ натяком сказано про бажання всенародної душі — бажання української нації вирватися з „обіймів“ будь-якого фізичного чи духового окупанта. Одним із кращих виразників таких бажань і прагнень України був поет-соборник, правдолюб-борець Соколенко, і таким він залишиться в історії української літератури і в серці українського народу.

Леонід Полтава

За „Визвольним Шляхом“, 1965 р. (Лондон, Англія).

НЕРОЗКВІТЛИЙ ТАЛАНТ

Друга світова війна, як, зрештою, і кожне воєнне лихоліття, принесла українському народові великі руїни та тяжкі втрати на різних ділянках життя. Під час війни загинуло багато талановитих людей, діячів науки і культури.

Багато жертв було і серед українських поетів та письменників (не вдаємося тут в їхню оцінку). У лавах советської армії, в боях проти німців загинув 5 жовтня 1941 року талановитий письменник Микола Трублаїні (Трублаєвський), автор фантастично-пригодницьких повістей, в яких ішов слідами Жюль Верна. У тюрмі в невідомих обставинах помер репресований поет Іван Кулик. Ув'язнений у Харкові поет Володимир Свідзінський з наближенням фронту був висланий етапом у запілля і замучений у жовтні 1941 року в дорозі, разом з іншими товаришами його неолі (спалений у бараці).

Багато діячів літератури стали жертвами фашистсько-німецького терору. В Києві 21 лютого 1942 року німці розстріляли поетесу

Олену Телігу і поета Івана Ірлявського, в числі інших культурних діячів та журналістів. Того самого року в советському ув'язненні помер визначний поет-модерніст Микола Вороний, а в німецькому таборі для військово-полонених загинув з голоду письменник Яків Качура, що як військовий кореспондент опинився в руках німців. У Києві в 1942 році помер голодовою смертю, виснажений попереднім довгим ув'язненням, письменник Юрій Будяк-Покос.

У 1942 або 1943 році німці розстріляли поетів Євгена Фомина та Михайла Пронченка — в'язня московсько-большевицьких тюрем і таборів, поета-патріота.

У липні 1944 року був замучений в німецькому концентраційному таборі талановитий поет-націоналіст, син Олександра Олеся Олег Ольжич, а місяцем пізніше в рядах Української Повстанської Армії поляг у бою поет Юрій Липа, значно згодом — обдарований поет-упівець Марко Боеслав.

До письменників, котрі під час війни пропали без вісті, належить молодий надійний поет Герась Соколенко. Про його життя збереглися відносно мало відомостей. Народився він на східній Волині, мабуть у 1921 році, бо в листуванні називав поета Леоніда Полтаву своїм однолітком. Закінчив середню освіту і після того імовірно років з два студював десь у педагогічному чи якомусь іншому інституті, що можна припускати на основі його знань теорії поезії та літератури і загального інтелектуального розвитку. Добре знав юнак, можливо від батьків, історію України, але спершу за окупаційно-урядовою схемою.

Найраніший знаний нам поетичний твір Соколенка „Вічність“ датований 1938 роком. У ньому молодий поет, милуючись красою української природи, подає її гарні образи. Зміни частин року та їх чергування збуджують у поета філософські роздумування про вічність:

Над Свितязем лопоче сніг,
Неначе прапор білий.
Земля здається і до ніг
Зелені крони хилить.

А там — весна і літо знов,

Вже й осені печаті...
І вже, дивись, надходить знов
Цей вічності початок.

З вибухом війни 1941 року, рухом Похідних Груп ОУН і початковим інтенсивним відродженням національного пробудження та збудження надій на волю України, поет також проймається цими подіями. Він немов відчуває повернення давньої слави України, бачить як

Встає від Києва до Львова
У золоті тисячоліть
І Володимира обнова,
І Гетьмана залізна мідь.

І хоч він не знає, яка доля чекає Україну, але вірить, що „не смерть і не відчай“ та бачить, як колись Леся Українка, як „вже прокидається мій Велет — мій Український Рідний Край“.

В поетичній уяві Соколенка встає образ 1918 року — року оновлення волі і самостійності України. Поет згадує велику жертву українських юнаків на крутянських полях в обороні ідеалів щойно проголошеного Четвертого Універсалу. Перед очима молодого поета, окриленого надіями на нові визвольні змагання і прийдешню волю України, виростають постаті 300 безсмертних лицарів, що підіймаються з могил, підносять свої мечі і кличуть до нових подвигів за свободу Батьківщини. Під враженням цих візій Соколенко створює в липні 1941 року свою „Баляду про триста мечів“, в якій зображує оповитий романтичним серпанком 1918 рік і юного лицаря з мечем, на заклик якого підноситься триста мечів загону юнаків, що полягли „в нерівнім бою за народ і вітчизну свою“. Клич юнака, що „потрясає віки“, збудив поляглих юних лицарів і вони рушають голубими просторами в похід для досягнення омріяної мети — волі і державності України.

Ця баляда-поема є одним з найбільш зрілих і вдалих творів Соколенка, які збереглися і дійшли до нас.

Під час війни активний, запальний юнак Соколенко кілька разів приїздив до Рівного, куди його приваблювала газета „Волинь“, що була виразно-самостійницького напрямку; двічі зустрівся з письмен-

ником Уласом Самчуком, який був тоді її головним редактором. За висловами тих, що знали поета, Герась виявляв велике зацікавлення до літератури, позичав і читав багато книжок.

У 1942 році німці заарештували Соколенка і його приятеля, початкуючого поета М. Болкуна, але вневдовзі випустили. Потім забрали його до табору праці, з якого він утік, проте був зловлений, повернений силоміць назад і довгий час перебував у таборі „Ост“ на Шлезьку.

Живучи в бараках, Соколенко жваво листувався, з ким лише міг з поетів і письменників. У тому часі він писав багато віршів і надсилав на Західню Україну, де їх друкували в молодечому журналі „Дорога“, де творчу молодь радо вітали С. Гординський та ін., в „Малих друзях“ для дітей, що їх редагував Богдан Гошовський у Львові, та в іншій пресі. Переборюючи несприятливі для творчості умови життя в гуртожитку з робітниками, Соколенко ловив кожну зручну хвилину, чекав уночі, доки співмешканці заснуть, і тоді поринав у творчу працю, не втрачав бадьорости та піднесеного настрою.

Всю ніч брєнїння голосів
Ловлю із шелестом акацій,
І так приємно, що усі
В цю мить послули у бараці.

І так приємно, що один
Чекаю в темряві світання
І в тиші розових хвилин
Тремчу від щастя і кохання.

Творче обличчя молодого поета розкривається перед нами в тих його віршах, що друкувались в українських газетах і журналах в 1943-1944 роках. Соколенко виступає в них як невтомний змагун за краще майбутнє народу, сповнений бадьорого оптимізму, рішучости та завзяття. Тим він нагадує раннього Олексу Влизька, який теж, розпочинаючи свій творчий шлях, оспівував сонце, Святогора, свою безкраю енергію і рішеність працювати, діяти, боротись (розстріляний окупантом).

Так і Соколенко на весь голос стверджує, що він, подібно до

інших молодих поетів його часу, складає лише бадьорі пісні, що він — буйний, лихий; бачить, що його батьківщина переживає грізні часи, перебуває в диму, що шляхи вкриті імлою, але свідомий, що перед ним „непройдена вічність і повалені в прірву мости“. Його поривають героїчні вчинки. Він закоханий у величні гори, над якими цвітуть лише бурі, а надхнення дає грізна музика маршів бою і громи пісень. Поет не втрачає життєрадісного настрою, свідомий того, що такі як він „родилися для щастя, хоч зросли в нужді“.

Поезії Соколенка з описами краси нашої природи сповнені ніжнього ліризму. Він любить яблунями Поділля, що їх немов шарфом покриває весна, споглядає як обертаються „рожеві крила вітряка“, діди-хлібороби „на втопаній дорозі“ везуть плуги на поля. І під враженням усього баченого замислюється над минулим краєм, в його уяві постає тінь Кармелюка, борця проти кріпаччини, за народне щастя і добробут. Він вітає велику Лесю Українку — „в зеленому плащі“ життя. Оглядаючи Карпатські гори і полонини, молодий поет спостерігає, як „через каміння навмання пливуть у яр джерела“, „забута пісня з полонин зривається на кручі“, шумить Черемош — і згадує Довбуша, що колись гуляв тут зі своїми опришками.

Деякі вірші носять сліди впливів інших поетів. Кілька поезій про море, про сміливого капітана корабля, про бунтівливих непокірних матросів, розстріляних у 1920 році, про відважний корабель, що лине вдалчуну, переборюючи бурі і шторми — нагадують поезії Влизька морської тематики.

Колискова пісня „Сонечко яснасьєнєхє“ задумом і формою нагадує подібну колискову пісню Лесі Українки, як і згадка про Велета, яким є Рідний Край, хоча Г. Соколенко вже знаходить власні тонації.

У вірші „Цілую молодість свою“, де кожний куплет починається і закінчується тією самою стрічкою, зраджує манеру модерних поетів початку нашого століття, зокрема Вороного.

У видрукуваному в одній з українських газет у Німеччині в 1943 році вірші, зверненому до матері, Соколенко пише про когось невідомого, що „прилетить на коні уночі“, щоб забрати в матері сина, і мимоматеринських сліз її улюблений син піде, бо „в яру його ждати-

муть друзі“. І пізніше, коли розпаляться військові дії, засмучена мати дізнається, що її син-поет „взяв меча і пішов у повстанці“.

Цілком можливо, що в цьому вірші Соколенко розкрив уже тоді свій задум піти в повстанці і пізніше його здійснив, бо в листах з 1944 року він писав, що має стару українську друкарську машину, „передану з лісу“, і сам, мабуть, туди піде.

Проголосивши, що він не є послідовником ні Бальмонта, ні Тичини, Соколенко проте при запровадженні у свої вірші нових слів як „ніжнотонно“, „огнебризний“ наслідує саме Тичину, але це новаторство — творче, позитивне.

Цікаві поетичні образи і метафори молодого поета: в нього осінній вітер шпурляє міддю берез, серце воркоче голубом, є вирази: „крилаті зграї рожевих мрій“, „зелене полум'я гаїв“, „рожевим шовком на дубах повисла осінь злототкана“, що мають свою красу і поетичність.

Як поет, Соколенко — лірик з виразним романтичним офарбленням. Його образи свіжі і надхненні, естетичне почуття дуже розвинене. У зверненнях до коханої дівчини звучить щирість вислову і переконливість авторових переживань. Окремі його поезії, як „Баляда про триста мечів“, „Поділля“, „Карпати“ та деякі інші вказували, що з Соколенка міг вирости дуже талановитий поет, і лише трагічні обставини часів, у яких він проживав, не дали змоги цьому талантові розквітнути.

Що сталося з Соколенком, скільки загинуло його талановитих творів? — дотепер ніхто не знає. В 1944 році раптом обірвалось листування з ним і молодий автор пропав без вісті. Можливо, дійсно пішов у повстанці і поляг у боротьбі, можливо загинув під час повітряних бомбардувань, можливо забили його ті чи інші з воюючих сторін. Розшуки його в Україні і серед молодих письменників вільного світу не дали бажаних наслідків.

„Баляда про триста мечів“ здобула широку популярність, у перших повоєнних роках її декламували на академіях і вечорах пам'яті героїв Крут у таборах переміщених осіб у Німеччині; рецитують цю вогнисту, талановито написану поему і в наш час.

Проф. Іван Левадний

ЖЕРТВОДАВЦІ НА ВИДАННЯ ЗБІРКИ „ГЕРАСЬ СОКОЛЕНКО“

(Збірку проведено заходами АДУК. Дякуємо Редакціям „Америки“, „Крилатих“, „Гомону України“, „Шляху Перемоги“, „Українського Народного Слова“, „Вісника“ ООЧСУ, „Нашого Світу“ за пресову підтримку збірки та всім Шановним Жертводавцям!)

По 10 дол. — Богдан Качор, Нью Йорк; інж. Степан і Надія Голяші, Ілл.; студентка Христина Іванів, Н. Й.

По 20 дол. — Василь Бицик, Канада; Ярослав Загородний, Чикаго; інж. Осип Жеруха (новий імігрант), Рочестер, Н. Й.; Василь Коруд, Вайлдвуд Крест, Н. Дж.

По 25 дол. — Ольга та Іван Макари, Бруклін, Н. Й.; Андрій Тропак, Н. Й.; 41-й Відділ ООЧСУ, Бруклін, Н. Й.; Осередок СУМ Америки, Йонкерс, Н. Й.; 2-й Відділ ООЧСУ, Нью Йорк; Олекса Веретенченко, Детройт.

По 30 дол. — пані-добродійка 93-річна Євгенія Скасків, Глен Спей, Н. Й.

По 50 дол. — Комітет святкування 50-ліття ОУН, Гартфорд, Конн.; фірма „Антон Ляуб Глесс Корп“. під кер. Дмитра Мотрука та Миколи Іваніва, Нью Йорк; Українська Народна Поміч під кер. Володимира Мазура, Пітсбург; Представництво АДУК на Далекий Захід ЗСА, під кер. Анатоля Демуса, Іван Войтечко, інж. Володимир Клос, Еміліян Майковський, Іларіон Максименко, Люба Фомин (разом 50 дол.).

По 100 дол. — Спілка „Певність“ під керівництвом д-ра Юліяна Куляса, Чикаго.

АДУК

